

Antisemittismen øker i skyggen av krigen mellom Israel og Hamas

Vibeke Moe, Claudia Lenz og Cora Alexa Døving

Forskere ved HL-senteret

Blant forestillingene som er mest utbredt, er at jøder tror de er bedre enn andre, og at de er blitt rike på andres bekostning.

Aftenposten, 06.05.2024

Den pågående krigen i Gaza setter spor også langt utenfor krigens grenser: I flere europeiske land meldes det om økning i negative holdninger og trakassering rettet mot både jøder og muslimer.

Hva med holdninger i den norske befolkningen?

HL-senteret (Senter for studier om holocaust og livsynsminoriteter) har gjennom flere år målt utbredelsen av antisemittiske og muslimfiendtlige holdninger i befolkningen. Vi undersøker flere dimensjoner av holdninger, både fordommer (støtte til ulike stereotypier), syn på naboskap og vennskap samt følelser (sympati, motvilje).

I februar i år, altså noen måneder etter terrorangrepet fra Hamas på Israel 7. oktober og mens den israelske krigføringen i Gaza eskalerte, foretok vi en ny kartlegging basert på de sentrale spørsmålene fra de tidligere undersøkelsene.

Hensikten var å få et bilde av om holdninger til jøder og muslimer hadde endret seg i skyggen av krigen.

Antisemittiske holdninger har økt

Resultatene viser at antisemittiske holdninger har økt. Den positive utviklingen HL-senteret har målt siden 2011, med en gradvis nedgang i utbredelse av antisemittisme i Norge, har dermed snudd.

Økningen er målt i alle de tre dimensjonene. Selv om den ikke er dramatisk, er den statistisk signifikant.

Den største endringen er målt i dimensjonen for motvilje. 8,6 prosent uttrykker motvilje mot jøder i 2024 (4,7 prosent i 2022), mens 5,5 prosent ønsker sosial avstand. Det er 11,5 prosent i den norske befolkningen som har utpregede fordommer mot jøder, det vil si at de støtter flere av de tradisjonelle antisemittiske forestillingene som inngår i kartleggingen. Dette er på nivå med resultatet i 2011.

Blant forestillingene som er mest utbredt, er at jøder tror de er bedre enn andre (21 prosent støtte), og at de er blitt rike på andres bekostning (17 prosent støtte). 12 prosent mener at jøder har mye av skylden for at de er blitt forfulgt.

Krigen i Gaza

Det kan være mange ulike forklaringer både på holdningsendringer i en befolkning og ikke minst på hva den enkelte respondent selv har ment og assosiert til når de har krysset av på spørreskjemaet.

Men flere av forestillingene som inngår i undersøkelsen, kan knyttes til den offentlige debatten om den pågående krigen i Gaza.

Et eksempel er den økte støtten til påstanden om at jøder er blitt rike på bekostning av andre. Kanskje kan den sees i sammenheng med et økt fokus på Israels okkupasjons- og bosettingspolitikk og fremstillinger av Israels eksistens som grunnleggende uforenlig med palestinerne rettigheter.

Påstanden om at jøder tror at de er bedre enn andre, som har økt oppslutning i vår undersøkelse, har historisk gjenklang i det norske samfunnet. Når fordommer som allerede har grobunn i et samfunn kobles til en aktuell konflikt, er det fare for at disse forsterkes.

I årets undersøkelse har vi også stilt noen nye spørsmål. Ett av dem hevder at jøder mangler evne til å vise sympati med andres lidelse (14 prosent støtte). Det er rimelig å anta at de som sier seg enige i dette, overfører et visst syn på israelsk krigføring til en forestilling om «jødenes væremåte».

Syn på konflikten

Når det gjelder holdninger til selve konflikten, ser vi at støtten til palestinerne er klart høyere enn i tidligere undersøkelser (32 prosent), mens støtten til Israel er stabil (11 prosent).

Et viktig funn er at det fremdeles er nesten halvparten av respondentene (45 prosent) som enten ikke tar stilling til konflikten eller mener at spørsmålet er umulig å besvare. En polarisert offentlig debatt gjenspeiler altså ikke nødvendigvis holdninger i befolkningen.

Vi har foretatt utdypende analyser av forholdet mellom antisemittiske holdninger og holdninger til Israel. Bildet som avtegner seg, er komplekst. En høyere andel av dem som støtter sterkt Israel-kritiske syn, har høy score på antisemittisme, men de fleste som støtter palestinerne, har ikke antisemittiske holdninger slik de er definert i undersøkelsen.

En påstand har imidlertid hatt en økning: «Muslimer er mer voldelige enn andre» (fra 26 til 33 prosent). Her kan det hende terrorangrepet fra Hamas påvirker et syn på muslimer generelt.

Resultatene som handler om villighet til å ha en muslim som nabo eller venn, har også holdt seg stabile. Det vitner om at holdninger til muslimer er langt mer positive når vi spør om nærhet enn når vi måler fordommer. 62 prosent mener at muslimer er gode norske borgere.

Holdninger versus erfaringer

Måling av holdninger i en befolkning reflekterer ikke nødvendigvis omfanget av erfaringer minoritetene selv har. Det er eksempelvis manglende samsvar mellom utbredelsen av tradisjonelle antisemittiske holdninger og utbredelsen av negative erfaringer blant jøder.

Etter 7. oktober har Det Mosaiske Trossamfund varslet om en klar økning i negative erfaringer. Politiet har registrert en dobling i anmeldelser av antisemittisk hatkriminalitet.

Når holdninger til muslimer har holdt seg stabile, betyr ikke det at muslimer ikke har negative erfaringer knyttet til den pågående krigen. Stemmer fra begge minoritetene har fortalt om økt utenforskap.

Se opp for generaliseringer!

En tredjedel (30 prosent) av respondentene støtter påstanden «Israelsk krigføring i Gaza har gjort meg mer negativt innstilt til jøder generelt».

En noe høyere andel (35 prosent) støtter påstanden «Hamas' terrorangrep 7. oktober har gjort meg mer negativt innstilt til muslimer generelt».

Dette er høye tall, og de vitner om vår tendens til å generalisere.

Samlet peker HL-senterets undersøkelse på omfanget av en rekke negative forestillinger om minoriteter – og om hvordan en internasjonal situasjon kan få konsekvenser her hjemme.

HL-senteret gjennomførte i januar/februar en kartlegging av nordmenns holdninger til jøder og muslimer.

Årets undersøkelse er en forkortet versjon av HL-senterets undersøkelser i 2011, 2017 og 2022.

Undersøkelsen omfattet også enkelte nye spørsmål om angrepet på Israel 7. oktober i fjor og den påfølgende krigen i Gaza.

Kartleggingen ble gjort i et representativt utvalg av den norske voksne befolkning.

Det endelige utvalget består av 1031 respondenter.

Undersøkelsen ble ledet av Vibeke Moe. Prosjektgruppen besto av Vibeke Moe, Alexa Døving og Claudia Lenz (alle HL-senteret), samt Ottar Hellevik, Christhard Hoffmann, Irene Levin og Werner Bergmann.

Verian (tidligere Kantar) sto for datainnsamlingen.

Resultatene fra de tidligere undersøkelsene er publisert i rapporten fra 2022.

Boken «The Shifting Boundaries of Prejudice: Antisemitism and Islamophobia in Contemporary Norway» ble publisert på Universitetsforlaget i 2020 og er åpent tilgjengelig.